

Praktisch Gezondheids- recht

Noordhoff Uitgevers

Mr. D.Y.A. van Meersbergen
Mr. M.C.I.H. Biesart

15^e druk

Praktisch Gezondheidsrecht

Redactie:

Mr. D.Y.A. van Meersbergen

Mr. M.C.I.H. Biesart

15e druk

Noordhoff Uitgevers Groningen | Utrecht

Ontwerp omslag: G2K (Groningen-Amsterdam)

Omslagillustratie: Unsplash – Denys Nevozhai – 191628

Eventuele op- en aanmerkingen over deze of andere uitgaven kunt u richten aan:
Noordhoff Uitgevers bv, Afdeling Hoger Onderwijs, Antwoordnummer 13, 9700 VB
Groningen of via het contactformulier op www.mijnnoordhoff.nl.

De informatie in deze uitgave is uitsluitend bedoeld als algemene informatie. Aan deze informatie kunt u geen rechten of aansprakelijkheid van de auteur(s), redactie of uitgever ontleenen.

0 / 19

© 2019 Noordhoff Uitgevers bv, Groningen/Utrecht, Nederland.

Deze uitgave is beschermd op grond van het auteursrecht. Wanneer u (her)gebruik wilt maken van de informatie in deze uitgave, dient u vooraf schriftelijke toestemming te verkrijgen van Noordhoff Uitgevers bv. Meer informatie over collectieve regelingen voor het onderwijs is te vinden op www.onderwijsenauteursrecht.nl.

This publication is protected by copyright. Prior written permission of Noordhoff Uitgevers bv is required to (re)use the information in this publication.

ISBN (ebook) 978-90-01-99453-2

ISBN 978-90-01-99452-5

NUR 820

Woord vooraf

Voor u ligt de vijftiende druk van het boek *Praktisch Gezondheidsrecht*. In 1986 legde de jurist Bas Verbogt de basis voor dit boek, dat lange tijd een standaardwerk was in de verpleegkundige opleidingen en intussen ook zijn weg vond naar de medische en paramedische opleidingen. In de loop van de jaren is het boek aangepast aan nieuwe didactische eisen. Zo zijn casus, toetsvragen en voorbeelden toegevoegd.

Omdat het recht continu verandert als gevolg van wetswijzigingen en nieuwe jurisprudentie, verschijnt elke twee à drie jaar een vernieuwde en geactualiseerde druk van *Praktisch Gezondheidsrecht*. Voor deze vijftiende druk hebben we voor het eerst samengewerkt met zes andere gezondheidsjuristen. Elk is expert in een van de onderwerpen van het boek en heeft het desbetreffende hoofdstuk geactualiseerd. Op deze manier proberen we de actualiteit van de verschillende juridische onderwerpen te garanderen in de snel veranderende wereld van het gezondheidsrecht.

Ook dit jaar hebben we weer veel jurisprudentie en nieuwe voorbeelden in het boek verwerkt. Zodoende blijft het boek een praktische inslag houden. Daardoor is het uitermate geschikt voor beroepsbeoefenaren en juristen in de gezondheidszorg. Een uitgebreid trefwoordenregister maakt het ook buiten het onderwijs, bijvoorbeeld voor patiënten en managers in de zorg, tot een handig naslagwerk.

Wij danken onze medeauteurs voor de plezierige en stipte samenwerking. Het is prettig om te merken dat alle auteurs, net als wij, zo enthousiast aan het boek hebben gewerkt. In het bijzonder danken wij mr. Jan Roelfsema, senior jurist bij de Raad van State. Voor de bestuursrechtelijke onderdelen kunnen we al vele jaren vertrouwen op zijn expertise.

In de afgelopen jaren hebben wij veel gewerkt met medisch professionals en hebben wij gezien dat zij met hart en ziel bezig zijn met waar het om gaat: de zorg voor de patiënt. Dat blijft ons inspireren voor het schrijven van dit boek.

Wij sloten de kopij af in september 2018.

Heeft u suggesties die kunnen leiden tot verbeteringen in een volgende druk? Mailt u die dan aan de uitgever; bij voorbaat dank.

Diederik van Meersbergen
Monique Biesart
Rotterdam/Utrecht, najaar 2018

Serie Praktisch Recht

Praktisch Arbeidsrecht
Praktisch Bedrijfsrecht
Praktisch Bestuursprocesrecht
Praktisch Bestuursrecht
Praktisch Bijzondere Overeenkomstenrecht
Praktisch Burgerlijk Procesrecht
Praktisch Europees recht
Praktisch Fiscaalrecht
Praktisch Gezondheidsrecht
Praktisch Goederenrecht
Praktisch Internationaal recht
Praktisch Ondernemingsrecht
Praktisch Staatsrecht
Praktisch Straf(proces)recht
Praktisch Verbintenissenrecht

Over de auteurs

Mr. M.C.I.H. (Monique) Biesart Voormalig universitair hoofddocent gezondheidsrecht, UMC Utrecht. Actualisering hoofdstuk 9 en eindredactie.

Mr. V.L. (Veelke) Derckx Wetenschappelijk docent gezondheidsrecht, Amsterdam UMC, locatie VUmc en onderzoeker gezondheidsrecht, Universiteit Utrecht. Actualisering hoofdstuk 1 en subparagraaf 10.2.5.

Mr. A.M. (Alexia) Franse Jurist UMC Utrecht. Actualisering van de hoofdstukken 2, 5 en 6.

Mr. dr. R.E. (Rachel) van Hellemond Wetenschappelijk secretaris/gezondheidsjurist Gezondheidsraad. Actualisering hoofdstuk 3.

Prof. mr. A.C. (Aart) Hendriks Hoogleraar gezondheidsrecht, Universiteit Leiden. Actualisering hoofdstuk 10.

Mr. D.Y.A. (Diederik) van Meersbergen Gezondheidsjurist. Actualisering hoofdstuk 8 en eindredactie.

Mr. dr. M. (Menno) Mostert Universitair docent gezondheidsrecht, Julius Centrum, UMC Utrecht. Actualisering van de hoofdstukken 1 en 4.

Mr. dr. E. (Emke) Plomp Gezondheidsjurist/juridisch adviseur bij PSYCHOLEX, juridisch cursus- en adviesbureau voor de zorgsector; psychiater bij Altrecht Acute Psychiatrie, Crisisdienst Zeist. Actualisering hoofdstuk 7.

Inhoud

Inleiding 11

1 **Recht en gezondheidsrecht 13**

- 1.1 Omschrijving van het recht en het gezondheidsrecht 14
- 1.2 Functie van het recht 15
- 1.3 Indelingen van het recht 16
- 1.4 Bronnen van het recht 22
- 1.5 Grondrechten 28
- 1.6 Rechtspleging 30
  - Samenvatting 40
  - Studie-eindvragen 41

2 **Aansprakelijkheid 43**

- 2.1 Civielrechtelijke aansprakelijkheid 44
- 2.2 Strafrechtelijke aansprakelijkheid 56
- 2.3 Tuchtrechtelijke aansprakelijkheid 69
  - Samenvatting 83
  - Studie-eindvragen 85

3 **Beroepen in de zorg 87**

- 3.1 Voorgeschiedenis en uitgangspunten van de Wet BIG 88
- 3.2 Begrip individuele gezondheidszorg 90
- 3.3 Registratie en titelbescherming 90
- 3.4 Specialismen 100
- 3.5 Opleidingstitels 101
- 3.6 Voorbehouden handelingen 103
- 3.7 Kwaliteitsbepalingen 111
- 3.8 Strafbare beroepsuitoefening 115
- 3.9 Niet-reguliere behandelingen 116
  - Samenvatting 119
  - Studie-eindvragen 121

4 **Beroepsgeheim 123**

- 4.1 Beroepsgeheim: inleiding 124
- 4.2 Beroepsgeheim: hoofdregel 125
- 4.3 Beroepsgeheim: uitzonderingen op de hoofdregel 130
- 4.4 Verschoningsrecht 136
  - Samenvatting 141
  - Studie-eindvragen 143

5 **Rechten van patiënten 145**

- 5.1 Patiëntenrecht 146
- 5.2 Patiëntenrechten in het Burgerlijk Wetboek (WGBO) 148

- 5.3 Patiëntenrechten in afzonderlijke wetten 162
- 5.4 Medezeggenschap in zorginstellingen 169
  - Samenvatting 174
  - Studie-eindvragen 175

- 6 Vertegenwoordiging van patiënten 177**
  - 6.1 Positie van de minderjarige patiënt 178
  - 6.2 Vertegenwoordiging van de wilsonbekwame patiënt 182
  - 6.3 De wet en vertegenwoordiging 184
    - Samenvatting 191
    - Studie-eindvragen 192

- 7 Bijzondere opnemingen psychiatrische patiënten 193**
  - 7.1 Gevaarscriterium 194
  - 7.2 Begrip psychiatrisch ziekenhuis 197
  - 7.3 Opneming via rechterlijke machtiging 198
  - 7.4 Inbewaringstelling 206
  - 7.5 Opneming door indicatiecommissie 208
  - 7.6 Opneming in strafrechtelijk kader 209
  - 7.7 Rechtspositie van gedwongen opgenomen patiënt 212
  - 7.8 Onderbreking en beëindiging van opneming 220
  - 7.9 Integrale herziening Wet Bopz 223
    - Samenvatting 229
    - Studie-eindvragen 231

- 8 Geboorte en overlijden 233**
  - 8.1 Juridische status van ongeboren kind en geboorte 234
  - 8.2 Ouderschap en draagmoederschap 237
  - 8.3 Kunstmatige voortplanting 239
  - 8.4 Afbreking zwangerschap 243
  - 8.5 Overlijden 250
  - 8.6 Begruwing en crematie 253
  - 8.7 Sectie 255
  - 8.8 Orgaandonatie 256
    - Samenvatting 262
    - Studie-eindvragen 264

- 9 Medische beslissingen rond het levenseinde 267**
  - 9.1 Afbakening van begrippen 268
  - 9.2 Euthanasie en hulp bij zelfdoding 271
  - 9.3 Levensbeëindiging zonder verzoek 283
  - 9.4 Levensbeëindiging van pasgeborenen met zeer ernstige afwijkingen 284
  - 9.5 Palliatieve sedatie 286
    - Samenvatting 288
    - Studie-eindvragen 289

- 10 Structuur, financiering en kwaliteit 291**
  - 10.1 Sturing in de zorg 292
  - 10.2 De vergoeding van zorgkosten 297
  - 10.3 Toelating zorginstellingen, bekostiging en kwaliteit 310
  - 10.4 Toezicht en adviesorganen 320
    - Samenvatting 325
    - Studie-eindvragen 327

Kernbegrippen 328

Literatuur 338

Afkortingen 342

Register 345

Inleiding

Het gezondheidsrecht is een vakgebied dat verschillende rechtsgebieden omvat. In de afgelopen vijftig jaar heeft het zich steeds verder ontwikkeld. In de praktijk krijgen niet alleen juristen, maar ook zorgprofessionals zoals verpleegkundigen, artsen, physician assistants en fysiotherapeuten, met juridische vraagstukken te maken. Van hen wordt dan (enige) kennis van het gezondheidsrecht verwacht. Maar ook van patiënten wordt verwacht dat ze hun rechten en plichten in de gezondheidszorg kennen. *Praktisch Gezondheidsrecht* geeft een inleiding in een aantal belangrijke gezondheidsrechtelijke onderwerpen en is geschreven voor:

- studenten die een opleiding tot hulpverlener volgen;
- juridische studenten die zich in het gezondheidsrecht verdiepen;
- beroepsbeoefenaren in de zorgsector;
- patiënten;
- managers in de zorgsector.

Praktisch Gezondheidsrecht begint met een inleidend hoofdstuk over elementaire rechtsbegrippen en de plaats van het gezondheidsrecht binnen het recht. In de hoofdstukken die daarop volgen komen belangrijke onderwerpen uit het gezondheidsrecht aan de orde zoals:

- aansprakelijkheid en tuchtrecht;
- beroepenwetgeving;
- beroepsgeheim;
- patiëntenrechten en vertegenwoordiging van patiënten;
- opneming van psychiatrische patiënten;
- het begin van het leven, abortus provocatus en orgaandonatie;
- beslissingen rond het levenseinde zoals euthanasie en hulp bij zelfdoding.

Daarnaast besteedt *Praktisch Gezondheidsrecht* aandacht aan de financiering en de inrichting van het zorgstelsel, de kwaliteit van zorg en het toezicht daarop.

Praktisch Gezondheidsrecht is toegankelijk geschreven en bevat sprekende voorbeelden uit de jurisprudentie. Ook zijn toetsvragen (op de website) en antwoorden opgenomen en wordt elk hoofdstuk afgesloten met een samenvatting. In de tekst wordt regelmatig verwezen naar wetten en wetsartikelen. Het verdient aanbeveling om bij het bestuderen van het boek een actuele wettenbundel bij de hand te hebben of via www.wetten.nl de actuele wetstekst te raadplegen.

1

Recht en gezondheidsrecht

1

- 1.1 Omschrijving van het recht en het gezondheidsrecht
- 1.2 Functie van het recht
- 1.3 Indelingen van het recht
- 1.4 Bronnen van het recht
- 1.5 Grondrechten
- 1.6 Rechtspleging

OPENINGSCASUS

Bevalling in ziekenhuis met eigen verloskundige

Een zwangere vrouw heeft een medische indicatie om onder begeleiding van een gynaecoloog in een ziekenhuis te bevallen. Zij wil wel in het ziekenhuis bevallen, maar niet onder begeleiding van een gynaecoloog, omdat ze negatieve ervaringen had bij haar eerdere bevalling. Zij wenst begeleiding door haar eigen, eerstelijns verloskundige. Deze heeft echter geen samenwerkingsovereenkomst met het ziekenhuis. Het ziekenhuis weigert een toelatingsovereenkomst met de verloskundige te sluiten. De vrouw spant een procedure aan tegen het ziekenhuis waarbij zij van het ziekenhuis verplichte medewerking vordert om te bevallen onder begeleiding van haar eigen verloskundige. De vrouw voert aan dat het ziekenhuis onrechtmatig handelt door haar weigering om toestemming te geven voor een medische behandeling niet te respecteren. Volgens de vrouw is de vrijheid om een medische behandeling te ondergaan of te weigeren wezenlijk in het licht van de beginselen van zelfbeschikking en persoonlijke autonomie (art. 10 Grondwet en art. 8 EVRM) en maakt het ziekenhuis daar inbreuk op. Als de rechten van zwangere vrouwen niet worden gerespecteerd zullen zij niet meer naar het ziekenhuis gaan maar zorg mijden. Het ziekenhuis beroept zich onder meer op art. 7:453 BW, op grond waarvan de hulpverlener bij zijn werkzaamheden de geldende professionele standaard van goede geboortezorg in acht moet nemen. Van een ziekenhuis kan niet worden verlangd om af te wijken van richtlijnen, standaarden en protocollen. De voorzieningenrechter overweegt dat niet is aangetoond dat de weigering in strijd is met de medisch-professionele standaard. Het ziekenhuis heeft een professionele

autonomie en is niet verplicht om een toelatingsovereenkomst te sluiten. Het ziekenhuis had uitvoering gegeven aan de geldende richtlijnen. De vordering wordt afgewezen.

Bron: Rechtbank Zeeland-West-Brabant 23-03-2018, ECLI:NL:RBZWB:2018:1745

Dit eerste hoofdstuk is bedoeld als algemene inleiding in het recht en het gezondheidsrecht. Het schetst een kader waarbinnen het recht dat relevant is in de gezondheidszorg geplaatst kan worden. In paragraaf 1.1 wordt beschreven wat bedoeld wordt met recht en gezondheidsrecht. Daarna, in paragraaf 1.2, komt de functie van het recht aan de orde. Vervolgens wordt besproken hoe het recht ingedeeld kan worden (paragraaf 1.3) en wordt stilgestaan bij de verschillende bronnen van het recht (paragraaf 1.4). Paragraaf 1.5 gaat in op een belangrijke bouwsteen van het recht, de grondrechten. Daarna wordt ingegaan op de rechterlijke organisatie en de wijze waarop geprocedeerd kan worden, ofwel hoe iemand 'zijn recht kan halen'. Dit wordt rechtspleging genoemd (paragraaf 1.6).

1.1 Omschrijving van het recht en het gezondheidsrecht

Het begrip recht is niet eenvoudig te definiëren. Het woord heeft in het spraakgebruik verschillende betekenissen zonder dat deze geheel los van elkaar staan. Iemand kan recht hebben op loon, door het recht iets opgelegd krijgen en (on)recht (aan)gedaan worden.

Recht in al zijn facetten doortrekt de hele samenleving op elk moment, maar is tegelijk gebonden aan de historie en de cultuur van de gemeenschap waarin het bestaat en waarvan het een product en een weerspiegeling is.

Binnen het stelsel van recht heeft ook het gezondheidsrecht een plaats. De laatste halve eeuw heeft het zich als een specialisatie in de rechtswetenschap ontwikkeld. Het gezondheidsrecht is echter geen afgebakend geheel en het valt ook niet eenvoudig te categoriseren. Het samenbindende is dat het gaat om rechtsregels die relevant zijn in de gezondheidszorg. Die rechtsregels kunnen privaatrechtelijk van aard zijn, maar ook publiekrechtelijk. In paragraaf 1.3 wordt uitgelegd wat onder deze rechtsgebieden wordt verstaan. Men noemt gezondheidsrecht – net als bijvoorbeeld jeugdrecht of bouwrecht – een horizontaal specialisme. Het bevat zowel wetten die speciaal voor de gezondheidszorg zijn geschreven als rechtsregels uit algemene wetten die óók in de gezondheidszorg van toepassing zijn.

Een voorbeeld van een wet die specifiek voor de gezondheidszorg is geschreven, is de Wet inzake bloedvoorziening. Daarin zijn rechtsregels opgenomen die betrekking hebben op het verzekeren van de kwaliteit, veiligheid en beschikbaarheid van bloed en bloedproducten. Daarnaast zijn er wettelijke bepalingen die niet specifiek voor de gezondheidszorg zijn geschreven, maar daarop wel van toepassing zijn. Een voorbeeld van een rechtsregel uit

het strafrecht die ook wordt toegepast in de gezondheidszorg is art. 307 Wetboek van Strafrecht (Sr). Daarin is dood door schuld strafbaar gesteld en dat geldt voor alle gebieden van het leven. Wordt aan een beroepsbeoefenaar in de zorg dood door schuld ten laste gelegd, dan wordt een bepaling uit het commune strafrecht toegepast in de gezondheidszorg. Ook dan spreken we van gezondheidsrecht.

1.2 Functie van het recht

Een functie van het recht is om de maatschappij te ordenen en regels op te stellen voor het geval er conflicten ontstaan tussen mensen, rechtspersonen en overheid. Een andere functie is om de kwetsbare mensen in de samenleving te beschermen tegen de overheid en tegen anderen. Ook het gezondheidsrecht kent deze functies. Het gezondheidsrecht beoogt onder meer de rechten van personen in de gezondheidszorg te beschermen. Denk daarbij aan de individuele patiëntenrechten (hoofdstuk 5) en de bescherming van de rechten van gedwongen opgenomen patiënten (hoofdstuk 7). De regels van het gezondheidsrecht beogen ook te ordenen. Denk aan de Wet toelating zorginstellingen, waarin is bepaald dat zorginstellingen een vergunning moeten hebben om bepaalde zorg te mogen leveren (paragraaf 10.3). In die wet is bepaald wanneer die toelating wordt gegeven. Dat ordenen moet doelmatig en rechtvaardig gebeuren.

Ordenen

Beschermen

Door vooraf bindende regels op te stellen, weet iedereen waarmee hij rekening kan, en soms moet houden. Op die manier is het mogelijk om vreedzaam samen te leven. Het recht moet in evenwichtige verhoudingen voorwaarden scheppen voor de ontplooiing van ieder mens, misstanden voorkomen en rechtvaardigheid in de samenleving concretiseren. In ideële zin is recht pas recht als het gerechtigheidsideaal er geheel in gerealiseerd is. Dit wordt echter voor grote delen ook door levens- en wereldbeschouwing bepaald. Zo is euthanasie in Nederland wettelijk geregeld, maar in verreweg de meeste andere landen niet.

VOORBEELD 1.1

Ordenen door wetgeving

In de Wegenverkeerswet zijn verschillende bepalingen opgenomen, onder andere met het doel het verkeer in goede banen te leiden. De overheid legt in die wet de spelregels vast die gelden bij deelname aan het verkeer. Op die manier beoogt die wet de maatschappij te ordenen.

TUSSENVRAAG 1.1

Zoek Boek 7 van het Burgerlijk Wetboek op. Wat is de functie van de bepalingen in art. 7:446-467 BW?

T 1.1

TUSSENVRAAG 1.2

Kun je een wet noemen waaruit de beschermingsfunctie van het recht blijkt?

T 1.2

T 1.3

TUSSENVRAAG 1.3

Een doel van het recht is om bescherming te bieden aan zwakkere partijen. Op welke manier is dat in de gezondheidszorg aan de orde?

1

1.3 Indelingen van het recht

Om de indelingen van het gezondheidsrecht te kunnen begrijpen, is het van belang om te beschrijven op welke manieren het Nederlandse recht wordt ingedeeld. In deze paragraaf worden de belangrijkste indelingen behandeld, te weten het onderscheid tussen nationaal, internationaal en supranationaal recht (subparagraaf 1.3.1), tussen publiek- en privaatrecht (subparagraaf 1.3.2), tussen materieel en formeel recht (subparagraaf 1.3.3), tussen dwingend en regelend recht (subparagraaf 1.3.4) en tussen objectief en subjectief recht (subparagraaf 1.3.5). Deze indelingen zijn ook van toepassing op de rechtsregels die van toepassing zijn in de gezondheidszorg.

1.3.1 Nationaal, internationaal en supranationaal recht

Binnen het Nederlandse recht kan onderscheid worden gemaakt tussen:

- 1 nationaal recht;
- 2 internationaal recht;
- 3 supranationaal recht.

Ad 1 Nationaal recht

Nationaal recht bestaat uit alle wetten en andere rechtsregels die Nederland heeft vastgesteld en die binnen de Nederlandse landsgrenzen gelden. Nationaal recht kan worden opgedeeld in publiek- en privaatrecht (zie subparagraaf 1.3.2).

Ad 2 Internationaal recht

Het internationaal recht kan worden onderverdeeld in internationaal publiekrecht en internationaal privaatrecht. Internationaal publiekrecht is het recht tussen staten onderling. Een *verdrag* is een publiekrechtelijke overeenkomst die een staat met een of meer andere staten of met een verdragsorganisatie aangaat.

Verdragsbepalingen scheppen niet alleen bevoegdheden en verplichtingen tussen de verdragspartners onderling, maar werken – als ze zich daartoe lenen – ook door in de nationale rechtsorde. Deze worden dan *een ieder verbindende bepalingen* genoemd; bestaande nationaalwettelijke voorschriften die hiermee onverenigbaar zijn, mogen niet worden toegepast (art. 94 GW). Dat geldt niet alleen voor bepalingen in een verdrag, maar ook voor besluiten van verdragsorganisaties.

Ad 3 Supranationaal recht

Supranationaal recht is recht dat afkomstig is van organisaties die van lidstaten een eigen regelgevende en/of rechtsprekende bevoegdheid hebben gekregen. Een voorbeeld hiervan is het recht van de Europese Unie (EU). Als het gaat om de EU wordt voor supranationaal ook de term *communautair* gebruikt. Zie verder subparagraaf 1.4.2.

1.3.2 Publiek- en privaatrecht

Het nationaal recht kan worden ingedeeld in publiek- en privaatrecht.

Een ieder
verbindende
bepalingen

Het **publiekrecht** regelt de verhoudingen tussen de overheid en de maatschappij (de burgers) en tussen de overheidsorganen onderling.

Het publiekrecht wordt traditioneel ingedeeld in:

- 1 staatsrecht;
- 2 bestuursrecht;
- 3 strafrecht;
- 4 internationaal recht.

Ad 1 Staatsrecht

Het staatsrecht regelt de inrichting en de bevoegdheden van de staat en zijn onderdelen (provincies, gemeenten, waterschappen en andere openbare lichamen). Het stelt ook beperkingen aan de bevoegdheden van de overheid, bijvoorbeeld door grondrechten te formuleren ter bescherming van burgers. Een deel van het staatsrecht is te vinden in de Grondwet (GW) en de daarin voorgeschreven wetten over de belangrijkste overheidsorganen (zogenoemde organieke wetten).

De Nederlandse Grondwet vindt zijn oorsprong in het ontstaan van het koninkrijk en dateert van 1814. Nadien is de Grondwet herhaaldelijk gewijzigd. De laatste algehele herziening dateert van 1983. Daarna is de Grondwet nog verschillende malen op onderdelen gewijzigd. Voor de laatste maal gebeurde dat in 2017.

Ad 2 Bestuursrecht

Het bestuursrecht omvat de regels die de overheid in het verkeer met de burgers (en soms ook andere overheden) in acht moet nemen. De belangrijkste regels van het bestuursrecht staan in de Algemene wet bestuursrecht (Awb), die in 1994 is ingevoerd. De Awb vermeldt hoe de overheid besluiten moet voorbereiden en bekendmaken. Ook staat hierin binnen welke termijn de overheid een besluit moet nemen. In het gezondheidsrecht is de Awb bijvoorbeeld relevant voor de Inspectie Gezondheidszorg en Jeugd bij de uitoefening van de aan haar in bijzondere wetten toegekende bevoegdheden. Maar ook voor de uitoefening van andere controlerende en regulerende bevoegdheden op het terrein van het gezondheidsrecht is de Awb van belang.

Ad 3 Strafrecht

Het strafrecht omschrijft welke gedragingen in welke omstandigheden en onder welke voorwaarden strafbaar zijn en welke sancties dan mogen worden opgelegd. Het voorziet in regels voor de handhaving en sanctionering van gedragsnormen. De sancties – straffen en maatregelen – worden behandeld in de context van aansprakelijkheid voor gemaakte fouten in de gezondheidszorg (paragraaf 2.2). Terbeschikkingstelling en dwangverpleging komen later aan de orde (paragraaf 7.6). Voornaamste – maar lang niet de enige – bron van dit rechtsgebied is het Wetboek van Strafrecht (Sr) dat in 1881 – ter vervanging van de sinds 1811 geldende Franse strafwetgeving – tot stand kwam en in 1886 werd ingevoerd. Het strafprocesrecht is grotendeels vastgelegd in het Wetboek van Strafvordering (Sv). Daarin is geregeld welke bevoegdheden politie en justitie hebben bij de opsporing van strafbare feiten en de manier waarop het proces tegen een verdachte van een strafbaar feit moet worden gevoerd. Ook de Wet BIG bevat bepalingen die onder het strafrecht vallen (zie paragraaf 2.2).

**Strafbare
gedragingen**

**Bevoegdheden
politie en justitie**

Ad 4 Internationaal recht

Zoals hierboven al genoemd, is het internationaal publiekrecht het recht tussen staten onderling. Een voorbeeld van internationaal publiekrecht zijn verdragen over mensenrechten, zoals de het (Europees) Verdrag voor de Rechten van de Mens. Subparagraaf 1.4.2 gaat verder in op enkele verdragen die belangrijk zijn voor de gezondheidszorg.

Een voorbeeld van een Nederlandse publiekrechtelijke regeling die relevant is in de gezondheidszorg is de Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg (Wet BIG). Daarin regelt de overheid onder meer welke beroepen er in de gezondheidszorg erkend worden (zie hoofdstuk 3). Die regels behoren tot het bestuursrecht. Ook bevat de Wet BIG bepalingen die onder het strafrecht vallen (zie paragraaf 2.2).

T 1.4

TUSSENVRAAG 1.4

Zoek art. 96 Wet BIG (Wet op de beroepen in de individuele gezondheidszorg) op. Is dit een strafrechtelijke bepaling of een strafprocesrechtelijke bepaling?

Privaatrecht

Tegenover het publiekrecht staat het privaatrecht. Het privaatrecht wordt ook wel *burgerlijk recht* of *civiel recht* genoemd.

Het **privaatrecht** regelt de rechtsbetrekkingen tussen personen, met inbegrip van wat hun toebehoort.

Een voorbeeld van een privaatrechtelijke regeling is de geneeskundige behandelingsovereenkomst (zie paragraaf 5.2), die in het Burgerlijk Wetboek is geregeld.

Het privaatrecht regelt de verhouding tussen personen onderling. Onder 'persoon' verstaat het recht de drager van rechten en plichten, het rechts-subject. Daarbij kan een onderscheid gemaakt worden tussen natuurlijke personen en rechtspersonen. De mens is van nature een rechtssubject, vandaar dat mensen als natuurlijke personen worden aangeduid. Deze persoonlijkheid voor het recht kan echter ook door het recht zelf worden geschapen en dan spreken we van rechtspersonen. Voorbeelden van rechtspersonen – ook in de gezondheidszorg – zijn de vereniging, de stichting, de maatschap, de naamloze vennootschap en de besloten vennootschap. Ook overheidslichamen kunnen als rechtspersonen aan het privaatrechtelijke verkeer deelnemen.

Het privaatrecht is voor het grootste deel vastgelegd in het Burgerlijk Wetboek (BW). Het BW bestaat momenteel uit de volgende delen, ook wel Boeken genoemd:

- Boek 1 Personen- en familierecht.
- Boek 2 Rechtspersonen.
- Boek 3 Vermogensrecht in het algemeen.
- Boek 4 Erfrecht.
- Boek 5 Zakelijke rechten.
- Boek 6 Algemeen gedeelte van het verbintenissenrecht.
- Boek 7 Bijzondere overeenkomsten.

Natuurlijke personen

Rechtspersonen

Boek 7a Bijzondere overeenkomsten, vervolg.
 Boek 8 Verkeersmiddelen en vervoer.
 Boek 10 Internationaal privaatrecht.

Het BW is gelaagd opgebouwd, van algemeen naar bijzonder. Zo bevat Boek 3 algemene bepalingen over het vermogensrecht en zijn er specifieke bepalingen over het vermogensrecht in andere Boeken opgenomen. Het kan dus zijn dat voor een bepaald onderwerp verschillende bepalingen in verschillende Boeken van het BW moeten worden bestudeerd.

Gelaagdheid BW

1

VOORBEELD 1.2**Gelaagdheid Burgerlijk Wetboek**

De geneeskundige behandelingsovereenkomst is een bijzondere overeenkomst en is geregeld in Boek 7 BW. De behandelingsovereenkomst is een overeenkomst, die uit meerdere verbintenissen bestaat, waarop de algemene bepalingen in Boek 6 BW ook van toepassing zijn.

TUSSENVRAAG 1.5

Over het algemeen is een ziekenhuis een stichting. Mag een stichting winst uitkeren (raadpleeg art. 2:285 lid 3 BW)?

T 1.5

Het BW omvat diverse onderwerpen die ook voor de gezondheidszorg betekenis hebben; deze zijn vooral in de Boeken 1, 3, 6 en 7 opgenomen. Zij zullen in verschillende hoofdstukken van dit boek nader worden belicht. Genoemd is al de regeling van de geneeskundige behandelingsovereenkomst in Boek 7, die in hoofdstuk 5 besproken wordt.

TUSSENVRAAG 1.6

Pak Boek 1 BW erbij. Welke bepalingen in dit deel van het Burgerlijk Wetboek kunnen van belang zijn in de gezondheidszorg?

T 1.6

1.3.3 Materieel en formeel recht

Een tweede onderscheid is dat tussen materieel recht en formeel recht. Dit onderscheid geldt in het publiekrecht en het privaatrecht. Zowel het publiekrecht als het privaatrecht kan dus nader opgesplitst worden in materieel recht en formeel recht.

In het **materieel recht** zijn de bevoegdheden en verplichtingen van deelnemers aan het rechtsverkeer vastgelegd.

Het materieel recht is bedoeld om de verhoudingen in een gemeenschap te ordenen en zodoende conflicten te vermijden. Het geeft de inhoud van het recht weer. Het materieel recht is bijvoorbeeld te vinden in het Burgerlijk Wetboek en in het Wetboek van Strafrecht.

VOORBEELD 1.3**Materieel recht**

Art. 7:454 BW bepaalt dat een hulpverlener een dossier moet bijhouden van de behandeling van een patiënt en dat hij in dat dossier gegevens moet noteren die relevant zijn voor een goede hulpverlening aan die patiënt. Dit is een regel van materieel recht.

Komt het tot een conflict, dan is het een taak van het recht om via beslechting daarvan het materiële recht te handhaven. Hiervoor dienen doorgaans procedures waarin een rechter beslissingen neemt. Die procedures zijn vastgelegd in het formeel recht.

In het **formeel recht** zijn de regels vastgelegd die bij het gerechtelijk procederen in acht moeten worden genomen.

Het formeel recht bestaat voor het grootste deel uit procesrecht; daarin is bepaald op welke wijze een proces moet worden gevoerd. We onderscheiden het formele recht in burgerlijk procesrecht, strafprocesrecht en bestuursprocesrecht.

In de *burgerlijke* of *civiele rechtspraak* worden onderlinge geschillen tussen (rechts)personen behandeld. In de *strafrechtspraak* gaat het om de sanctie die de staat aan een overtreder van een strafbepaling opgelegd wil zien.

Zowel de burgerlijke rechtspraak als de strafrechtelijke rechtspraak zijn grondwettelijk aan de rechterlijke macht opgedragen. In paragraaf 1.6 wordt nader ingegaan op de wijze waarop de rechterlijke macht is ingericht en op de wijze waarop het burgerlijk proces en het strafproces zijn ingericht.

De *bestuursrechter* oordeelt over de rechtmatigheid van besluiten en andere handelingen van overheidsorganen of andere organen met bestuurlijke bevoegdheid. Over dergelijke geschillen wordt in de meeste gevallen in eerste aanleg door de (bestuursrechtelijke kamers van de) rechtbanken geoordeeld en, afhankelijk van het rechtsgebied, in hoger beroep door de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, door de Centrale Raad van Beroep, door het College van Beroep voor het bedrijfsleven, of, als het gaat om belastinggeschillen, door een gerechtshof met daarna nog de mogelijkheid van cassatieberoep bij de Hoge Raad. In sommige gevallen is er rechtstreeks beroep mogelijk bij de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep of het College van Beroep voor het bedrijfsleven en hoeft dus niet eerst beroep bij een rechtbank worden ingesteld. Ook het Gerechtshof Leeuwarden heeft een taak als hoogste bestuursrechter, namelijk als het gaat om boetes opgelegd voor bepaalde verkeersovertredingen (die dus niet door de strafrechter worden afgedaan). Op het terrein van het hoger onderwijs is er dan nog het College van Beroep voor het Hoger Onderwijs.

Rechterlijke macht**T 1.7****TUSSENVRAAG 1.7**

Lees art. 296 Sr. Is dit een bepaling van materieel recht of van formeel recht?

1.3.4 Dwingend en regelend recht

Een derde onderscheid is dat tussen dwingend recht en regelend recht.

Dwingend recht bevat regels waarvan niet mag worden afgeweken.

De regels van dwingend recht stellen bepaalde belangen of waarden boven de vrijheid van een persoon om hierover zelf te beslissen of andere afspraken te maken. Dit is bijvoorbeeld gedaan om zwakkere partijen te beschermen of om een bepaald belang, dat aan een onderwerp gehecht wordt, te beschermen.

Een voorbeeld van dwingend recht is de regeling van de behandelingsovereenkomst in Boek 7 van het BW. In art. 7:468 BW is bepaald dat van de patiëntenrechten die in Boek 7 zijn geregeld niet ten nadele van de patiënt kan worden afgeweken. De 'zwakkere' patiënt wordt beschermd door regels van dwingend recht tegen de 'sterkere' hulpverlener die daarvan niet mag afwijken. Wordt toch van een regel van dwingend recht afgeweken, bijvoorbeeld in een afspraak of een contract, dan is die bepaling in de afspraak of het contract nietig. Dat wil zeggen dat juridisch gezien de afwijking nooit heeft bestaan.

Nietig

Naast dwingend recht bestaat regelend recht.

Regelend recht bevat regels waarvan kan worden afgeweken of die door partijen buiten toepassing kunnen worden gelaten door zelf een andere regeling te treffen.

Een ander woord voor regelend recht is aanvullend recht. De regels zijn door de wetgever opgesteld om situaties te regelen die niet door partijen zelf zijn geregeld. Partijen kunnen – als zij dat willen – anders overeenkomen, maar doen ze dat niet, dan wordt teruggevallen op de regels in de wet. Vooral het burgerlijk recht kent veel regelend recht. Een voorbeeld hiervan is het erfrecht. Als er niets geregeld is, gelden de wettelijke regels over de verdeling van een erfenis. Van een aantal van deze regels kan worden afgeweken door zelf een regeling, zoals een testament, op te stellen. Uit de wijze waarop een wettelijke bepaling is geformuleerd, kan vaak worden afgeleid of sprake is van dwingend recht of van regelend recht. Regelend recht is minder sterk aanwezig in het gezondheidsrecht.

TUSSENVRAAG 1.8

Wat is in de volgende artikelen geregeld, en is er sprake van dwingend recht of van regelend recht?

a Art. 6:7 Awb

b Art. 3:84 lid 3 BW

T 1.8

1.3.5 Objectief en subjectief recht

Voor een beter begrip van rechtsregels is het goed een onderscheid te maken tussen subjectief recht en objectief recht.

Het **objectief recht** is het complex van regels en voorschriften – rechtsregels inclusief die over procedures – dat door de overheid met een dwingend karakter aan de gemeenschap is opgelegd.

Een **subjectief recht** is een bevoegdheid of een aanspraak die iemand in een gegeven situatie in redelijkheid heeft ten opzichte van een ander. Tegenover een subjectief recht van de een staat steeds een verplichting van een ander.

Recht in objectieve zin is opgenomen in rechtsbronnen (zie paragraaf 1.4). Een subjectief recht is een geïndividualiseerde bevoegdheid van een persoon (een subject). Het kan bijvoorbeeld gaan om een recht op levering van wat gekocht is of om een recht op bewegingsvrijheid. Een subjectief recht vloeit voort uit het objectieve recht. In dat geval bepaalt een rechtsregel dat een subject een bepaalde bevoegdheid krijgt of ergens een bepaalde aanspraak op heeft. Subjectieve rechten kunnen ook voortvloeien uit een bepaalde situatie die in het maatschappelijk verkeer als normaal wordt beschouwd. Ze vloeien dan als het ware voort uit een sociale norm.

VOORBEELD 1.4

Recht op inzage

Een voorbeeld van een subjectief recht is het recht dat een patiënt uitoefent als hij aanspraak maakt op inzage in zijn medisch dossier. Dit recht vloeit voort uit het objectieve recht zoals dat in art. 7:456 BW is bepaald. Tegenover het recht van de patiënt staat de plicht van de arts om inzage in het medisch dossier te geven.

T 1.9

TUSSENVRAAG 1.9

Noem een voorbeeld van recht in objectieve zin en een voorbeeld van een recht in subjectieve zin dat betrekking heeft op de gezondheidszorg.

1.4 Bronnen van het recht

Positief recht

Het is van belang te weten welke rechtsregels er op een bepaald moment in een bepaald land of gebied gelden. Dit wordt ook wel positief recht genoemd. Het Nederlandse positieve recht is het geheel van regels en voorschriften dat op dit moment in Nederland geldt. Personen moeten weten aan welke rechtsregels ze zich behoren te houden. Daarom moet duidelijk zijn uit welke ‘bronnen’ het recht voortkomt. In deze paragraaf komen drie verschillende bronnen van het Nederlandse recht en daarmee ook van het gezondheidsrecht aan de orde. Achtereenvolgens zijn dit:

- wetgeving;
- verdragen;
- jurisprudentie.

In de subparagrafen 1.4.1 tot en met 1.4.3 worden deze drie rechtsbronnen besproken. Van oudsher wordt ook de *gewoonte* als rechtsbron aangemerkt. Bespreking hiervan is voor een goed begrip van de stof in dit boek nauwelijks relevant en wordt daarom achterwege gelaten.

Naast voornoemde bronnen spelen in het gezondheidsrecht richtlijnen en codes van de organisaties van beroepsbeoefenaren en andere stakeholders zoals patiëntenverenigingen een belangrijke rol. Dit wordt ook wel zelfregulering genoemd.

Zelfregulering

TUSSENVRAAG 1.10

Geef aan in welk deel (welk Boek, welke titel en welke afdeling) van het BW de geneeskundige behandelingsovereenkomst is geregeld.

T 1.10

TUSSENVRAAG 1.11

Zoek op de website van V&VN een voorbeeld van zelfregulering.

T 1.11

1.4.1 Wetgeving

Een belangrijke bron voor het recht is de wet. De Nederlandse wetgeving omvat het geheel van algemeen verbindende voorschriften. Landelijk zijn deze in eerste instantie afkomstig van regering en Staten-Generaal gezamenlijk, maar – veelal door in de wet vastgelegde delegatie – ook van de regering alleen of van een of meer ministers. Verder kunnen binnen het Nederlandse gedecentraliseerde overheidsapparaat ook door de Provinciale Staten of de gemeenteraad algemeen verbindende voorschriften worden uitgevaardigd. Deze voorschriften worden *verordeningen* genoemd.

Algemeen
verbindende
voorschriften

De wetgeving kent een hiërarchie. Gemeentelijke verordeningen mogen niet strijdig zijn met die van de provincie, en deze niet met de landelijke wetgeving. Algemeen verbindende voorschriften op landelijk niveau zijn te vinden in wetten, algemene maatregelen van bestuur en ministeriële regelingen. Deze mogen op hun beurt niet strijdig zijn met de Grondwet en kennen onderling ook een hiërarchie, zie figuur 1.1.

Hiërarchie

Op de grondrechten wordt in paragraaf 1.5 ingegaan. Hierna wordt besproken op welke wijze een wet, een Algemene Maatregel van Bestuur (AmvB) en een ministeriële regeling tot stand komen.

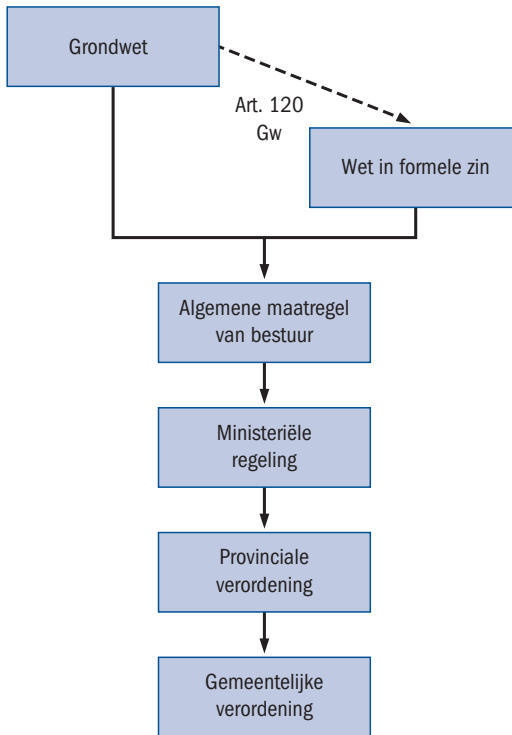
Wetten

De wetgevende macht berust in Nederland bij de regering en de Staten-Generaal (het parlement) gezamenlijk. Dat is geregeld in art. 81 Grondwet. Het grootste deel van de wetten komt op initiatief van de regering tot stand, maar ook de leden van de Tweede Kamer kunnen op eigen initiatief een wetsvoorstel indienen (het recht van initiatief).

Totstandkoming
van wetten

Een **wet** is een regeling die wordt vastgesteld door de hoogste wetgever, dat is de regering en de Staten-Generaal gezamenlijk.

FIGUUR 1.1 Rangorde tussen verschillende regelingen

De tekst van de beoogde wet wordt opgesteld op een ministerie (bijvoorbeeld het ministerie van VWS). Vaak gaan daar consultaties bij belangengroepen aan vooraf, soms ook wel internetconsultaties. Bij het wetsvoorstel hoort een *memorie van toelichting* (MvT). Daarin staat de uitleg over het hoe en waarom van het wetsvoorstel. Beide stukken worden naar de ministerraad gestuurd. Na akkoordbevinding besluit de ministerraad het wetsvoorstel in te dienen. Vóór indiening bij de Tweede Kamer wordt het ontwerp voor advies voorgelegd aan de *Raad van State* (RvS), het hoogste adviescollege van de regering. De adviezen van de RvS zijn niet bindend, maar de betrokken minister is wel verplicht in een *nader rapport* daarop te reageren. Het wetsvoorstel wordt, samen met de MvT, het advies RvS en het nader rapport, naar de Tweede Kamer gestuurd. Vanaf dat moment is het wetsvoorstel openbaar en via internet (www.overheid.nl) te raadplegen.

Memorie van toelichting

Nader rapport

T 1.12

TUSSENVRAAG 1.12

Omschrijf wat wordt verstaan onder:

- a regering
- b Staten-Generaal
- c parlement
- d ministerraad
- e kabinet

Hierna wordt de weg van het wetsvoorstel vanaf de Tweede Kamer, via de Eerste Kamer tot de inwerkingtreding van de wet gevolgd.

Rol van de Tweede Kamer

De ontvangen stukken worden naar een vaste *Kamercommissie* of naar een speciaal voor dit voorstel ingestelde commissie gestuurd. Deze bestudeert ze en kan via openbare hoorzittingen niet-Kamerleden raadplegen. Commentaar, vragen en suggesties worden vastgelegd in een *voorlopig verslag*, dat naar de betrokken minister(s) wordt gestuurd. De minister reageert op het voorlopig verslag in een *memorie van antwoord*. Met een *nota van wijzigingen* kan de minister zo nodig wijzigingen in het wetsvoorstel doorvoeren. Aan openbare mondelinge beraadslagingen in de Tweede Kamer nemen de betrokken minister(s) en Kamerleden deel. De leden van de Tweede Kamer kunnen *amendementen* (wijzigingsvoorstellen) indienen. De Kamer stemt daarna over de afzonderlijke amendementen en vervolgens over het totale wetsvoorstel. Het wetsvoorstel is aangenomen bij een meerderheid van voorstemmers van minstens de helft plus één van de uitgebrachte stemmen, tenzij de Grondwet anders bepaalt.

Voorlopig verslag

Memorie van antwoord

Amendementen

Rol van de Eerste Kamer

Nadat een wetsvoorstel de Tweede Kamer is gepasseerd, neemt de Eerste Kamer het in behandeling. Schriftelijke voorbereiding, mondelinge behandeling en stemming zijn identiek aan de procedure in de Tweede Kamer. Leden van de Eerste Kamer (ook wel *Senatoren en Senaat* genoemd) hebben geen recht van amendement. Het wetsvoorstel kan slechts in zijn geheel aanvaard of verworpen worden. Echter, langs een omweg kan de Eerste Kamer wijziging(en) in het behandelde wetsvoorstel bevorderen door de minister te vragen om een zogenoemde *novelle in te dienen*. Zij deelt de minister dan mee dat zij het voorstel alleen zal aanvaarden als de minister – bij de Tweede Kamer – een nieuw voorstel indient, waarin de wensen van de Eerste Kamer alsnog worden gehonoreerd.

Novelle

Ondertekening, afkondiging en inwerkingtreding

Een voorstel dat door beide Kamers is aangenomen, wordt pas wet als het ondertekend is door de koning(in) en de betrokken minister(s). Een wet treedt pas in werking als deze bekend is gemaakt. Elke wet regelt dan ook op welke wijze die bekendmaking plaatsvindt en wanneer de wet in werking treedt (art. 88 GW). In de Bekendmakingswet is dit nader uitgewerkt. Daarin staat dat een wet en een algemene maatregel van bestuur in het *Staatsblad* (Stb.) worden gepubliceerd.

Bekendmaking

Algemene maatregel van bestuur

Een *algemene maatregel van bestuur* (AMvB) bevat algemeen verbindende voorschriften van de regering. Een wet kan voorschrijven dat bepaalde onderwerpen bij AMvB moeten worden geregeld (delegatie). Dit wordt veelvuldig toegepast om algemene regels nader uit te werken. Een AMvB wordt vastgesteld door de regering. Alvorens tot een belangrijke AMvB te besluiten, legt de regering deze in concept nogal eens voor aan de Eerste en Tweede Kamer voor een zogenoemde voorhangprocedure; soms is dat bij wet voorgeschreven. Ook AMvB's moeten voor advies aan de Raad van State worden voorgelegd. Er zijn wetten die voor een groot deel door AMvB's gedragen worden. We spreken dan van *raamwetten*. Net als wetten worden ook AMvB's in het *Staatsblad* (Stb.) gepubliceerd. Zonder die publicatie zijn ze (nog) niet van kracht.

AMvB

Voorhang-procedure

VOORBEELD 1.5**Voorhangprocedure**

In art. 36a Wet BIG is geregeld dat in een AMvB kan worden bepaald dat een categorie beroepsbeoefenaren in de zorg tijdelijk kan worden aangewezen als zijnde bevoegd om bepaalde medische handelingen te verrichten. In lid 7 van art. 36a Wet BIG is bepaald dat een ontwerp van de AMvB eerst aan beide Kamers van de Staten-Generaal moet worden voorgelegd. Zij krijgen daarmee de mogelijkheid zich over de inhoud van de AMvB uit te spreken.

Ministeriële regeling

Ook een *ministeriële verordening* of *regeling* bevat algemeen verbindende voorschriften. Zij wordt gemaakt door een minister die daartoe door een wet of een AMvB wordt aangewezen. Een verordening bevat een detaillering van bepaalde onderwerpen. Zij kan met minder formaliteiten tot stand worden gebracht dan de AMvB, die hiërarchisch hoger is. Er is geen advies van de Raad van State voor nodig en evenmin plaatsing in het *Staatsblad*; publicatie heeft plaats in de *Staatscourant* (*Stcrt.*).

Algemeen
verbindende
voorschriften

T 1.13

TUSSENVRAAG 1.13

Lees art. 53 Wet BIG.

- a Wat is in dat artikel geregeld?
- b Zoek de AMvB op die op grond van dit artikel tot stand is gekomen. Hoe heet deze AMvB?
- c In welke ambtsgebieden wordt het land volgens die AMvB verdeeld?

T 1.14

TUSSENVRAAG 1.14

Zoek op www.overheid.nl de Regeling Geneesmiddelenwet op. Op welke (wettelijke) bepalingen is deze regeling gebaseerd?

1.4.2 Verdragen

Voor de gezondheidszorg zijn vooral die verdragen relevant die mensenrechten bevatten. De belangrijkste verdragen zijn afkomstig van de Verenigde Naties (VN) en de Raad van Europa (RvE). Daarnaast heeft de Europese Unie (EU) een toenemende invloed op wetgeving op het gebied van de gezondheidszorg. De VN nam in 1948 de Universele Verklaring van de Rechten van de Mens (UVRM; 1948) aan. Een belangrijk uitgangspunt van deze verklaring is dat mensenrechten voor iedereen op de wereld gelden, ongeacht traditie en cultuur. Dat heet de *universaliteit* van de mensenrechten. Ook al is de UVRM geen verdrag en juridisch niet bindend, zij heeft in de loop der jaren een grote morele betekenis gekregen.

De VN heeft de verschillende typen mensenrechten, te weten de klassieke en sociale grondrechten (zie subparagraaf 1.5.1 en 1.5.2), vastgelegd in twee verschillende verdragen: het Internationaal Verdrag inzake Burgerrechten en Politieke Rechten (IVBPR; 1966) en het Internationaal Verdrag inzake Economische, Sociale en Culturele Rechten (IVESCR; 1966). Naast deze algemene verdragen heeft de VN verdragen in het leven geroepen die specifieke aandacht besteden aan een groep mensen, of aan een bepaald recht. Van belang voor de gezondheidszorg zijn het Verdrag inzake de Rechten van het Kind (IVRK; 1989), het Verdrag tegen foltering en andere wrede, onmenselijke of ontterende vormen van bestraffing (CAT; 2006) en het Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap (CRPD; 2006).

Verenigde Naties

Universaliteit

Het Verdrag tot bescherming van de rechten van de mens en de fundamentele vrijheden (EVRM), is in 1950 gesloten in Rome. Dit verdrag bevat bijvoorbeeld een verbod op een onmenselijke of vernederende behandeling, het recht op een eerlijk proces en een recht op privéleven. Het heeft een dwingende invloed op de bestaande en toekomstige wetgeving van de aangesloten lidstaten. Tegelijkertijd heeft iedereen de bevoegdheid om op te komen tegen een ongeoorloofde inbreuk op de mensenrechten die in het verdrag zijn neergelegd. Ieder overheidsoptreden van dien aard kan worden voorgelegd aan de nationale rechter en vervolgens aan het Europese Hof voor de Rechten van de Mens (EHRM), die het dan zal toetsen aan de desbetreffende bepaling van het verdrag. Ook uitspraken van het EHRM kunnen van belang zijn voor de gezondheidszorg. Zo oordeelde het Hof in de Winterwerp-zaak (EHRM 24-10-1979, NJ 1980, 114) dat de destijds in Nederland geldende Krankzinnigenwet van 1884 in strijd was met het EVRM.

Van grote betekenis zijn ook de Verdragen van de Europese Unie. Het Verdrag van Maastricht van 1993 vormde de huidige Europese Unie. De laatste aanpassing aan de constitutionele basis van de Unie was in 2009, toen het Verdrag van Lissabon in werking trad. In de EU zijn inmiddels 28 lidstaten verenigd. Het recht van de EU heeft tot doel om vrede, welvaart en welzijn te bevorderen door samenwerking van de lidstaten op verschillende gebieden. Nederland is als lidstaat gehouden aan het recht van de EU. Dit recht is in verschillende verdragen vastgelegd. De belangrijkste verdragen zijn het Verdrag betreffende de Europese Unie (EU-Verdrag) en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU), ook wel het Werkingsverdrag genoemd. Deze verdragen regelen de wijze waarop de EU is georganiseerd en kennen bevoegdheden toe aan de verschillende organen van de EU om de verdragen nader uit te werken in verordeningen, richtlijnen en besluiten. Binnen de EU zijn er instellingen die zijn belast met wetgeving (de Raad van Ministers), bestuur (de Europese Commissie) en rechtspraak (het Hof van Justitie). De lidstaten hebben hun eigen soevereiniteit op de terreinen die in het verdrag worden genoemd beperkt. De zogenoemde communautaire rechtsorde maakt automatisch deel uit van de rechtsorde van de lidstaten en prevaleert boven die van de nationale instanties. Een voorbeeld is de in 2018 in werking getreden Algemene verordening gegevensbescherming (AVG). In de hele EU geldt nu dezelfde privacywetgeving.

Daarnaast is het Handvest voor de Grondrechten van de EU van belang. Het Handvest werd in 2009 bindend toen het Verdrag van Lissabon in werking trad. In het Handvest zijn veel mensenrechten opgenomen, zoals het recht op leven en het recht op vrijwaring van discriminatie. Alle Europese instellingen moeten zich aan het Handvest houden. Een lidstaat die EU-wetgeving uitvoert, dient zich aan het Handvest houden.

1.4.3 Jurisprudentie

Onder *jurisprudentie* of rechtersrecht verstaan we het geheel aan rechterlijke oordelen over de uitleg of toepasselijkheid van wettelijke of verdragsregels die naar aanleiding van concrete beslissingen worden geformuleerd. Daarbij zijn in het bijzonder uitspraken van de hoogste rechter op een bepaald rechtsgebied van belang, bijvoorbeeld de Hoge Raad en de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State. Er zijn (conflict)situaties waarin het positieve recht geen sluitende oplossing biedt of nader uitgelegd moet worden. Als een dergelijke situatie aan de rechter wordt voorgelegd, moet deze zich uitspreken over wat in het voorliggende geval rechtens is.

De Raad van Europa

EVRM

De Europese Unie

Doel EU-recht

Werkingsverdrag

Handvest voor de Grondrechten

Rechterlijke oordelen

Uitleg van wetten

Rechtspraak is van belang bij het interpreteren van wetten. Die interpretatie van wetsartikelen vindt soms plaats aan de hand van de taalkundige of historische betekenis ervan, maar ook aan de hand van de bedoeling van de wetgever of eventueel van een wet in wording, of aan de hand van algemene rechtsbeginselen. Op deze manier wordt dikwijls nieuw recht aan de wetstoe-passing toegevoegd. Via jurisprudentie is bijvoorbeeld het begrip 'onrechtmatige daad' (zie subparagraaf 2.1.2) nader ingevuld en uiteindelijk wettelijk omschreven. Via rechtersrecht is ook dood op verzoek onder bepaalde voorwaarden toelaatbaar geacht, hetgeen later in wetgeving is terechtgekomen (zie hoofdstuk 9).

Ook in het gezondheidsrecht is jurisprudentie een belangrijke bron van het recht. De rechtspraak over de toepassing van het tuchtrecht speelt daarin een bijzondere rol omdat het hierbij gaat om de normen voor de beroepsuitoefening in de gezondheidszorg. Uitspraken worden op het internet gepubliceerd, bijvoorbeeld op www.rechtspraak.nl. Uitspraken van het Centraal Tuchtcollege voor de Gezondheidszorg en van de Regionale Tuchtcolleges voor de Gezondheidszorg zijn te vinden op www.tuchtrecht.nl. Belangrijke jurisprudentie wordt ook vaak in tijdschriften gepubliceerd. Uitspraken die relevant zijn voor de gezondheidszorg worden gepubliceerd in het *Tijdschrift voor Gezondheidsrecht (TvGR)* en het tijdschrift *Gezondheidszorg Jurisprudentie (GJ)*.

Bij publicatie krijgen de uitspraken een nummer mee. Binnen de Europese Unie wordt hiervoor eenzelfde standaard gebruikt, het zogenoemde European Case Law Identifier (ECLI).

T 1.15**TUSSENVRAAG 1.15**

Zoek op de website www.rechtspraak.nl de uitspraak met het nummer ECLI:NL:PHR:2011:BT2921. Op welke datum is deze uitspraak gedaan en door welke rechter? Geef kort de inhoud weer.

1.5 Grondrechten

Grondrechten zijn fundamentele mensenrechten en de belangrijkste bouwstenen van het recht en het gezondheidsrecht. De idee van de grondrechten stamt uit de achttiende eeuw, de eeuw van de Verlichting, de Franse Revolutie en de Amerikaanse onafhankelijkheidsoorlog. De grondrechten zijn nadien als fundamentele beginselen in het staatsrecht van de moderne staten opgenomen. Bovendien zijn ze na de Tweede Wereldoorlog in belangrijke internationale verdragen vastgelegd, zoals in de in subparagraaf 1.4.2 genoemde verdragen. Er kan een onderscheid gemaakt worden tussen klassieke grondrechten en sociale grondrechten. Dit onderscheid en de meest relevante grondrechten in de gezondheidszorg worden nader besproken in achtereenvolgens de subparagrafen 1.5.1 en 1.5.2.

1.5.1 Klassieke grondrechten

Onder *klassieke grondrechten* verstaan we die rechten van individuen waarop staatsorganen – in beginsel – geen inbreuk mogen maken.

Binnen het gezondheidsrecht zijn de volgende klassieke grondrechten uit de Grondwet in het bijzonder relevant: het recht op een gelijke behandeling en het verbod op discriminatie (art. 1 GW), het recht op bescherming van de persoonlijke levenssfeer (art. 10 GW) en het recht op onaantastbaarheid

Individuele
grondrechten

Verbod op
discriminatie

Bescherming van
de persoonlijke
levenssfeer

van het lichaam (art. 11 GW). Andere voorbeelden van klassieke grondrechten zijn de vrijheid van godsdienst of levensovertuiging, de persvrijheid, de vrijheid van openbare meningsuiting, de vrijheid van onderwijs en het recht tot vereniging, vergadering en betoging.

Onaantastbaarheid van het lichaam

Ook in het EVRM zijn verschillende mensenrechten opgenomen die van belang zijn voor het gezondheidsrecht. Het recht op leven (art. 2), het verbod van een onmenselijke of vernederende behandeling (art. 3), het recht op vrijheid (art. 5) en het recht op privacy en familie- en gezinsleven (art. 8) zijn in dit kader belangrijke bepalingen.

Voor genoemde klassieke grondrechten zijn niet absoluut en zij kunnen onderling botsen. Een inbreuk op een klassiek grondrecht of mensenrecht kan gerechtvaardigd zijn als aan bepaalde voorwaarden is voldaan. De inbreuk moet over het algemeen (1) voorzien zijn bij wet, (2) absoluut noodzakelijk zijn in een democratische samenleving en (3) een legitiem doel dienen. Rechten van anderen kunnen een inbreuk op een klassiek grondrecht rechtvaardigen. Burgers die deel uitmaken van een democratische samenleving moeten accepteren dat hun vrijheid soms wordt beperkt ten behoeve van de bescherming van de vrijheid van anderen. Hieronder wordt een voorbeeld gegeven waarin het EHRM een schending van het recht op privacy aannam.

VOORBEELD 1.6

Recht op privacy bij bevalling

Een Russische vrouw wordt na het vroegtijdig breken van haar vliezen opgenomen in het ziekenhuis. Haar wordt verteld dat de bevalling voor de volgende dag staat gepland en dat daar ook studenten geneeskunde bij aanwezig zullen zijn. Omdat de vrouw aan stress lijdt en oververmoeid is krijgt zij kalmerende middelen toegediend en wordt zij kunstmatig in slaap gehouden. De vrouw bevalt uiteindelijk in de aanwezigheid van een aantal studenten. Deze studenten hebben vooraf haar medisch dossier ingezien. De vrouw heeft daar geen toestemming voor gegeven. De vrouw eist vervolgens schadevergoeding en een excuus voor de inbreuk op haar privacy. Beide claims worden door de nationale rechter afgewezen. Volgens de nationale rechters was geen expliciete toestemming vereist en was klagster voldoende geïnformeerd over de aanwezigheid van de studenten. De vrouw klaagt hier vervolgens over bij het EHRM. Het EHRM stelt vast dat vanwege de gevoelige aard van de medische procedure en de toegang tot vertrouwelijke medische informatie inbreuk is gemaakt op de privacy van klagster. Klagster bevond zich in een zeer kwetsbare positie op het moment dat zij werd geïnformeerd over de mogelijke aanwezigheid van medische studenten bij haar behandeling. Daarnaast werd zij niet op de hoogte gesteld van mogelijkheden om deze aanwezigheid te weigeren. Verder ontbrak een voldoende precieze wettelijke basis voor de betrokkenheid van de studenten en bestonden er geen waarborgen tegen misbruik en willekeur. Het EHRM concludeert tot schending van art. 8 lid 1 EVRM en kent een schadevergoeding toe van €3000.

Bron: EHRM 9 oktober 2014, 37873/04, GJ 2015/9

T 1.16

TUSSENVRAAG 1.16

Zoek in de Grondwet een klassiek grondrecht op en vermeld in welk artikel dat is geregeld. Wat wordt geregeld in art. 1 GW?

1.5.2 Sociale grondrechten

De hiervoor genoemde klassieke grondrechten onderscheiden zich van de *sociale grondrechten*, die in de twintigste eeuw zijn ontstaan. Deze zijn er niet om elementaire vrijheden te beschermen, maar om te bevorderen dat de mens zich in en dankzij de samenleving zo veel mogelijk kan ontplooiën. Zij zijn geformuleerd vanuit de visie dat de overheid tot taak heeft zo goed mogelijk voor het welzijn van haar onderdanen te zorgen.

Waar individuele grondrechten de overheid verbieden om zich met bepaalde terreinen van het menselijk leven te bemoeien, verplichten de sociale grondrechten de overheid om op bepaalde terreinen een actief beleid te voeren. In tegenstelling tot de klassieke grondrechten zijn de sociale grondrechten echter niet als subjectief recht geformuleerd. De sociale grondrechten zijn in verschillende verdragen opgenomen, onder meer in het Europees Sociaal Handvest (herzien, 1996) en het Verdrag inzake economische, sociale en culturele rechten (1966). In 1983 hebben zij ook een plaats gekregen in de Nederlandse Grondwet. Met de opname in de Grondwet van de sociale grondrechten is de overheid een actieve, *welzijnsbevorderende* functie toebedeeld.

Verdragen

Welzijnsbevorderende functie

Het recht op gezondheidszorg is een dergelijk sociaal grondrecht. Het vindt zijn grondslag in diverse internationale verdragen (onder meer art. 12 van het IVESCR) en in de Grondwet. Het recht op gezondheidszorg houdt in dat de overheid de verantwoordelijkheid heeft om de gezondheid van haar burgers te beschermen en te bevorderen. De overheid moet erop toezien dat de gezondheidszorg beschikbaar is, dat iedereen gelijke toegang heeft en dat de voorzieningen (financieel en fysiek) toegankelijk en van goede kwaliteit zijn. Ook dient informatie toegankelijk te zijn. In internationale literatuur wordt gesproken van het recht op gezondheid. Dit staat als zodanig genoemd in art. 12 van het IVESCR. Het recht op gezondheid bevat meer dan het recht op zorg voor de gezondheid. Het omvat ook voorwaarden voor gezondheid zoals toegang tot zuiver drinkwater en goede voeding. De verdragen waarin het recht op gezondheidszorg is neergelegd, hebben behoudens enkele bepalingen geen rechtstreekse werking. Het recht op gezondheidszorg is een inspanningsverplichting voor de Nederlandse overheid.

T 1.17

TUSSENVRAAG 1.17

Zoek een sociaal grondrecht op en geef aan in welk artikel van de Grondwet dat is vastgelegd. Is het recht op gezondheidszorg in de Grondwet opgenomen, en zo ja, in welk artikel?

1.6 Rechtspleging

Onder rechtspleging wordt verstaan het geheel van regels met betrekking tot de organisatie van de rechtspraak en de wijze waarop een proces verloopt.

De organisatie van de rechterlijke macht is geregeld in de Grondwet en nader uitgewerkt in de Wet op de rechterlijke organisatie. In subparagraaf

1.6.1 komt de organisatie van de rechterlijke macht aan de orde. Vervolgens wordt in subparagraaf 1.6.2 ingegaan op het procesrecht. Een specifieke vorm van rechtspraak in de gezondheidszorg is het wettelijke tuchtrecht zoals geregeld in de Wet BIG. De wijze waarop dat georganiseerd is en hoe een procedure gevoerd wordt, komt in paragraaf 2.3 aan de orde.

Tuchtrecht

1.6.1 Organisatie van de rechterlijke macht

Met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht zijn onafhankelijk. Ze worden op grond van art. 117 GW voor het leven benoemd. In art. 117 lid 2 GW is bepaald dat ze op eigen verzoek en wegens het bereiken van een bepaalde leeftijd ontslagen worden. Het derde lid van dat artikel bepaalt dat zij door een bij de wet aangewezen, tot de rechterlijke macht behorend, gerecht ook geschorst of ontslagen kunnen worden. Rechterlijke leden zijn onafhankelijk. Ze zijn voor hun uitspraken aan niemand verantwoording verschuldigd, ook niet aan elkaar. Dit is het gevolg van het feit dat de Nederlandse staat is ingericht naar de leer van de trias politica, waarin (idealiter) de wetgevende, de uitvoerende en de rechtsprekende macht van elkaar zijn gescheiden. Deze leer is ontwikkeld door de Franse filosoof Montesquieu (1689–1755) en is – kort gezegd – bedoeld om dictatuur te voorkomen. Rechterlijke leden moeten hun uitspraken – op straffe van vernietiging door een hogere rechter – steeds motiveren. Rechterlijke uitspraken vallen buiten de politieke verantwoordelijkheid van de regering.

Leden van de rechterlijke macht

TUSSENVRAAG 1.18

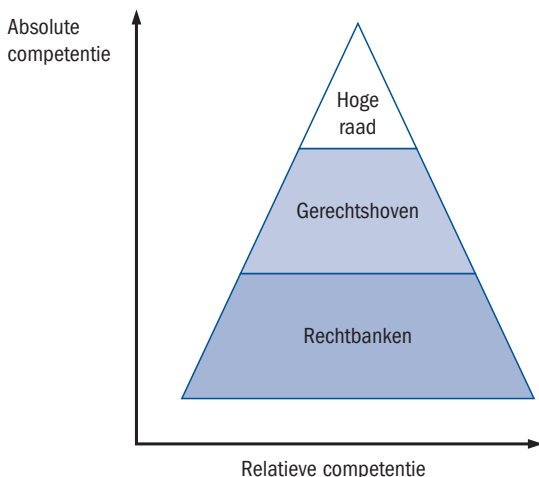
Waarom denk je dat de leden van de rechterlijke macht voor het leven benoemd zijn?

T 1.18

Rechtspraak in civiele en strafrechtzaken heeft plaats op drie lagen (zie figuur 1.2):

- 1 rechtbanken;
- 2 gerechtshoven;
- 3 Hoge Raad.

FIGUUR 1.2 Piramidale opbouw van de rechterlijke macht

Nederland kent elf rechtbanken, die als volgt worden aangeduid:

- 1 rechtbank Amsterdam;
- 2 rechtbank Den Haag;
- 3 rechtbank Gelderland;
- 4 rechtbank Limburg;
- 5 rechtbank Midden-Nederland;
- 6 rechtbank Noord-Holland;
- 7 rechtbank Noord-Nederland;
- 8 rechtbank Oost-Brabant;
- 9 rechtbank Overijssel;
- 10 rechtbank Rotterdam;
- 11 rechtbank Zeeland-West-Brabant.

Gerechtshoven

Daarnaast zijn er vier gerechtshoven, die als volgt worden aangeduid:

- 1 gerechtshof Amsterdam;
- 2 gerechtshof Arnhem-Leeuwarden;
- 3 gerechtshof Den Haag;
- 4 gerechtshof 's-Hertogenbosch.

Er is één Hoge Raad. In de Wet op de rechterlijke indeling is het territoriale werkgebied (rechtsgebied) van een rechtbank aangeduid als *arrondissement* en dat van een gerechtshof als *ressort*. Deze gebiedsindeling is relevant om te bepalen bij welke rechtbank een zaak behandeld moet worden. Raadpleeg www.rechtspraak.nl om na te gaan onder welk arrondissement of ressort een plaats valt.

Hierna worden de drie lagen van de rechtspraak (rechtbanken, gerechtshoven, Hoge Raad) nader besproken. Ook wordt ingegaan op het hoger beroep bij bestuursrechtelijke zaken. Daarna wordt ingegaan op het Openbaar Ministerie.

Rechtbanken

Een rechtbank bestaat uit vier sectoren: kanton, civiel, strafrecht en bestuursrecht. Een rechtszaak begint meestal bij de rechtbank. De rechtbank is dan het gerecht in eerste aanleg. Relatief eenvoudige zaken worden door één rechter behandeld. Bij complexere zaken kan een meervoudige kamer gevormd worden, waarin drie rechters zitten. De uitspraak van een rechtbank wordt een vonnis genoemd.

Vonnis

T 1.19

TUSSENVRAAG 1.19

Zoek op www.rechtspraak.nl welk type zaken behandeld worden door de sector kanton die relevant zijn in de gezondheidszorg.

Gerechtshoven

Ook de gerechtshoven zijn onderverdeeld in verschillende afdelingen zoals civiel recht, belastingrecht en strafrecht. In hoger beroep wordt een zaak op nieuw behandeld. Het betekent dat – evenals bij de rechtbank – onderzocht moet worden wat er feitelijk is gebeurd en hoe het recht daarop moet worden toegepast. Hoger beroep (appel) wordt nagenoeg altijd door een meervoudige kamer behandeld: drie rechters die bij het gerechtshof raadsheren worden genoemd (ook als het vrouwen betreft). Hun uitspraken worden in het algemeen aangeduid met de term arrest.

Arrest

Hoge Raad

De Hoge Raad (HR) is het hoogste rechtscollege in strafzaken, civiele zaken en belastingzaken. Voor andere zaken zijn er andere hoogste colleges (zie hierna). De Hoge Raad is belast met cassatierechtspraak. Een cassatieberoep (beroep tot vernietiging van een eerdere rechterlijke uitspraak) kan alleen worden ingesteld als de zaak al in hoger beroep is geweest (met uitzondering van sprongcassatie) en dient altijd op een van de twee cassatiegronden te berusten (art. 79 Wet op de rechterlijke organisatie). De ene grond is schending of verkeerde toepassing van het recht. De andere betreft zogeheten vormverzuimen, dat is het niet in acht nemen van de voorgeschreven procedureregels. Dit is bijvoorbeeld het geval als de uitspraak niet genoeg is gemotiveerd of als het bewijs onrechtmatig is verkregen. De Hoge Raad houdt zich niet opnieuw bezig met een beoordeling van de feiten. Die zijn al door de lagere rechter(s) beoordeeld; hij onderzoekt alleen of de lagere rechters het recht op de juridisch juiste wijze hebben toegepast. Behandeling door de Hoge Raad gebeurt in de regel door drie of vijf rechters. Evenals bij de gerechtshoven worden zij raadsheren genoemd en heten hun uitspraken (in het algemeen) arrest.

Cassatie-
rechtspraak

Cassatiegronden

TUSSENVRAAG 1.20

De Hoge Raad behandelt alleen zaken uit het civiel recht, het strafrecht en het belastingrecht. Voor overige zaken zijn er andere hoogste rechters. Zoek op de site www.rechtspraak.nl op welke dat zijn.

T 1.20

Komt de Hoge Raad tot cassatie, dan wijst hij de zaak voor nieuwe behandeling terug naar het gerechtshof dat de vernietigde uitspraak deed of verwijst hij de zaak naar een ander gerechtshof. Uitspraken van de Hoge Raad vormen een belangrijke bron voor jurisprudentie.

Bron voor
jurisprudentie

Bij de Hoge Raad kan herziening ten voordele voor een onherroepelijke uitspraak die een veroordeling inhoudt aanhangig worden gemaakt. Die mogelijkheid bestaat als er na het onherroepelijk worden van de gerechtelijke uitspraak omstandigheden bekend zijn geworden die tot vrijspraak, ontslag van rechtsvervolgung of een lagere straf zouden hebben geleid als die ten tijde van de berechting bekend waren geweest. Hieronder valt ook de situatie dat een deskundige die in de zaak een verklaring heeft afgegeven tot een nieuw inzicht komt. Dit wordt een novum genoemd (latijn voor 'een nieuw feit'). Het is sinds 2013 ook mogelijk een herziening ten nadele van de verdachte aanhangig te maken. Dat betekent dat een vrijspraak of ontslag van alle rechtsvervolgung herzien kan worden ten nadele van de verdachte. Dat kan volgens de MvT (*Kamerstukken II 2008/09, 32044, nr. 3, p. 5*) op twee gronden plaatsvinden. De eerste grond is dat er na het onherroepelijk worden van de uitspraak nieuw bewijs aan het licht is gekomen dat het ernstige vermoeden doet rijzen dat de verdachte, als de rechter daarmee bekend zou zijn geweest, zou zijn veroordeeld (novum). De tweede grond is dat er sprake is van één of meer zogenaemde 'falsa'. Daarvan is sprake als is vastgesteld dat er sprake was van bijvoorbeeld vals ontlastend bewijsmateriaal en het ernstige vermoeden bestaat dat, als de valsheid aan de rechter bekend zou zijn geweest, het onderzoek van de zaak zou hebben geleid tot een veroordeling van de gewezen verdachte. Daarnaast gelden nog enkele aanvullende voorwaarden. Zo moet er sprake zijn van zeer sterk bewijs en kan op grond van het opportuiniteitsbeginsel afgezien worden van de verdere vervolging.

Herziening ten
voordele

Novum
Herziening ten
nadele

Aanvullende
voorwaarden

VOORBEELD 1.7**Herzieningszaak Ina Post**

Ina Post werkte als bejaardenverzorgster. Op een dag wordt in het verzorgingshuis waar zij werkt een 89-jarige bewoonster dood aangetroffen. Zij is met een elektriciteitssnoer gewurgd. De dag daarna worden twee kascheques van de overleden bewoonster verzilverd. Ina Post is de enige verdachte. Het handschrift van Ina lijkt op het handschrift dat op de (gestolen) kascheques staat. Ina wordt veroordeeld tot een gevangenisstraf van zes jaar wegens doodslag en vervalsing. Vier herzieningsverzoeken worden afgewezen omdat geen sprake zou zijn van een novum. Een vijfde verzoek wordt door de Hoge Raad toegewezen omdat gebleken is dat de dood van het slachtoffer op een aanmerkelijk eerder tijdstip is ingetreden dan door het hof destijds is aangenomen. Er is een ernstig vermoeden dat het hof, indien het hiermee bekend was geweest, de aanvraagster zou hebben vrijgesproken van doodslag. Er vindt een nieuw onderzoek plaats in de herzieningszaak en Ina Post wordt vrijgesproken.

Bron: Gerechtshof 's-Hertogenbosch, 6 oktober 2010, ECLI:NL:GHSHE:2010:BN9444

T 1.21**TUSSENVRAAG 1.21**

Waar is de Hoge Raad gevestigd?

T 1.22**TUSSENVRAAG 1.22**

Vind je het terecht dat iemand die eenmaal vrijgesproken is, alsnog (via een herziening) kan worden veroordeeld?

Instanties voor hoger beroep in bestuurszaken

Bij de bestuursrechter (een onderdeel van de rechtbank) kan beroep worden aangetekend tegen een besluit van de overheid. Hoger beroep tegen een uitspraak van de bestuursrechter verloopt niet via de Hoge Raad. Afhankelijk van de zaak wordt een hoger beroep in een bestuursrechtelijke zaak aan een van de volgende drie rechtsprekende instanties voorgelegd

De Centrale Raad van Beroep

De Centrale Raad van Beroep behandelt het hoger beroep over geschillen op het terrein van de sociale verzekeringen, de sociale voorzieningen en ambtenarenzaken.

College van Beroep voor het bedrijfsleven

Het College van Beroep voor het bedrijfsleven is de hoogste bestuursrechter in Nederland op het gebied van het sociaaleconomisch bestuursrecht. Zo oordeelt het College van Beroep voor het bedrijfsleven over geschillen over mededinging en over geschillen over tarieven voor medische beroepsbeoefenaars zoals tandartsen, psychiaters en medisch specialisten.

Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State

De Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State is de hoogste algemene bestuursrechter van het land. De Afdeling bestuursrechtspraak spreekt recht over besluiten van de overheid (gemeente, provincie en Rijk) waartegen burgers of bedrijven beroep hebben ingesteld en geen andere rechter, zoals de Centrale Raad van Beroep en het College van Beroep voor het bedrijfsleven bevoegd is.

Openbaar Ministerie

Naast de rechterlijke instanties speelt ook het Openbaar Ministerie (OM) een belangrijke rol in het Nederlandse rechtssysteem. Het OM is een staatsorgaan dat als voornaamste taken heeft: het geven van leiding bij de opsporing van strafbare feiten, het vervolgen (voor de rechter brengen) van verdachten en het uitvoeren van strafvonnissen. Bij het OM ligt de beslissing om iemand al dan niet strafrechtelijk te vervolgen. Op basis van het zogenaamde opportuniteitsbeginsel kan het OM daarvan afzien (de zaak seponeren), bijvoorbeeld omdat het gepleegde feit gering is en er verder geen belangen met vervolging zijn gediend, of omdat er geen of nauwelijks bewijsmateriaal voorhanden is. Op grond van art. 12 Sv kan men beklag doen over die beslissing bij het Gerechtshof.

Ook buiten de strafrechtspraak heeft het OM een aantal taken, onder meer in het kader van gedwongen opnemingen in een psychiatrisch ziekenhuis en – in bepaalde omstandigheden – bij verzoeken om curatele, onderbewindstelling en mentorschap.

Het OM kent een hiërarchisch verband; de leiding ervan berust bij het College van procureurs-generaal. Het OM is ingedeeld in tien arrondissementsparketten bij de elf rechtbanken. Hier werken de (hoofd)officieren van justitie en hun plaatsvervangers. In hoger beroep worden de zaken aangebracht bij een van de vier ressortsparketten bij de gerechtshoven. Het OM wordt hier vertegenwoordigd door de advocaten-generaal. Er bestaat ook een landelijk parket waar officieren van justitie werken. Het landelijk parket is belast met de opsporing van – dikwijls internationaal – georganiseerde criminaliteit en beschikt over een landelijk rechteerteam.

De minister van Justitie draagt politieke verantwoordelijkheid voor het doen en laten van het OM. Hij kan het College van procureurs-generaal dan ook aanwijzingen geven, in het algemeen, maar bij hoge uitzondering ook in een concrete zaak.

De leden van het OM worden – anders dan de met rechtspraak belaste leden van de rechterlijke macht – niet voor het leven benoemd.

TUSSENVRAAG 1.23

Waarom denk je dat een officier van justitie niet voor het leven is benoemd en een rechter wel?

1.6.2 Procesrecht

Rechtspleging omvat ook de regels die bepalen hoe een proces dient te verlopen. In subparagraaf 1.3.3 werd dit aangeduid met formeel recht: de formele regels die gelden voor het proces. In deze paragraaf wordt kort ingegaan op het procesrecht. Allereerst wordt het procesrecht in het burgerlijk recht besproken. Dit is geregeld in het Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering (Rv). Daarna wordt het procesrecht in strafrechtelijke procedures besproken. Dit is geregeld in het Wetboek van Strafvordering (Sv). Aansluitend wordt het bestuursprocesrecht besproken.

Burgerlijk procesrecht

In het burgerlijk procesrecht is bepaald op welke wijze een civiele procedure moet verlopen. Daarbij gelden een aantal algemene regels en beginselen. Een van die regels is dat de procedures in het openbaar gevoerd worden en ook de uitspraken in het openbaar plaatsvinden. De grondslag hiervoor ligt in art. 121 Grondwet. Op deze wijze is de rechtspraak transparant en zodoende

Taken van het
OM

Seponeren

Indeling OM

T 1.23

Openbaar proces

Proceskosten

legt de rechter verantwoording af en is zijn handelen toetsbaar. Om diezelfde reden is bepaald dat een uitspraak goed gemotiveerd moet zijn. Een ander beginsel in het burgerlijk procesrecht is dat partijen de kosten van de procedure zelf dragen. Dat geldt voor de griffierechten die aan de Staat zijn verschuldigd. Maar daarnaast zijn er proceskosten die door de partijen gemaakt worden (advocaat, deurwaarder, getuigen, deskundigen). De rechter bepaalt voor wiens rekening die komen. Hoofregel is dat de partij die in het ongelijk wordt gesteld (ook) veroordeeld wordt in de kosten of een gedeelte van de kosten die de wederpartij heeft gemaakt. De rechter kan ook bepalen dat partijen ieder hun eigen kosten dragen. Om de rechtspraak voor iedereen toegankelijk te houden, bepaalt art. 18 lid 2 Grondwet dat de overheid regels moet maken voor rechtsbijstand aan minder draagkrachtigen.

Verplichte procesvertegenwoordiging

Een ander uitgangspunt is dat van verplichte procesvertegenwoordiging. Dat betekent dat iemand alleen kan procederen als hij een advocaat heeft. Dat geldt alleen niet voor procedures bij de kantonrechter. Daarnaast geldt het beginsel van hoor en wederhoor. Dat betekent dat elk van de partijen gelijk de kans krijgt om zijn standpunt kenbaar te maken. Een laatste beginsel van het burgerlijk procesrecht wordt de lijdelijkheid van de rechter genoemd. Dit betekent dat partijen zelf het initiatief moeten nemen tot het voeren van een procedure en ook zelf bepalen waarover ze procederen. De rechter mag alleen uitspraak doen over hetgeen partijen over en weer hebben gevorderd of verzocht, niet meer, niet minder.

Hoor en wederhoor

Lijdelijkheid van de rechter

Dagvaardingsprocedure

Het burgerlijk proces onderscheidt twee procedures: een dagvaardingsprocedure en een verzoekschriftprocedure. Met een dagvaarding roept de eiser de gedaagde op om voor de rechtbank te verschijnen. In de dagvaarding staan de eis en de gronden waarop die berust. Daarin stelt de ene persoon tegen een andere persoon een vordering in (om iets te geven, te doen of na te laten) en vraagt de rechter daarover te beslissen. Het proces wordt gevoerd tussen eiser en gedaagde. Een dagvaardingsprocedure wordt aanhangig gemaakt bij de rechtbank van het gebied waarin de woonplaats van gedaagde ligt. Een dagvaardingsprocedure wordt voor het grootste deel schriftelijk gevoerd; er worden processtukken uitgewisseld die *conclusies* worden genoemd. De gedaagde reageert op de dagvaarding met een *conclusie van antwoord*. De rechter gelast in beginsel een *comparitie*, dat wil zeggen dat hij de partijen bij zich roept om nadere inlichtingen te verkrijgen of om hen tot een schikking te laten komen. Van het besprokene wordt proces-verbaal opgemaakt. De rechter stelt partijen soms in de gelegenheid om een *conclusie van repliek* (eiser) en een *conclusie van dupliek* (gedaagde) te nemen. De partijen kunnen (mondeling) *pleidooi* vragen. Daarna doet de rechter een uitspraak die in deze procedure *vonnis* wordt genoemd.

Vonnis

Verzoekschriftprocedure

In een verzoekschriftprocedure vraagt iemand aan de rechter om een bepaalde beslissing tegenover een ander te nemen. Partijen worden dan verzoeker en verweerder genoemd. Een verzoekschrift moet door of namens verzoeker worden ingediend bij de griffie van de rechtbank. Het bevat een gemotiveerde omschrijving van het verzoek. Aan de hand van de woonplaats van verzoeker kan worden bepaald welke rechtbank bevoegd is. Een verzoekschriftprocedure kent in het algemeen een wat kortere procesgang, waarin mondelinge behandeling de hoofdmoot vormt. De verweerder reageert op het verzoekschrift met een *verweerschrift*. Beide partijen verschijnen voor een *mondelinge behandeling*. Hiervan wordt proces-verbaal opgemaakt. De rechter bepaalt de dag waarop hij uitspraak doet. Die uitspraak heet in deze procedure *beschikking*.

Beschikking

Wanneer kan worden aangetoond dat in een bepaalde situatie een snelle rechterlijke uitspraak noodzakelijk is, kan daarvoor (in civiele zaken) een kort geding worden aangespannen of (in bestuursrechtelijke zaken) een verzoek worden gedaan tot het treffen van een voorlopige voorziening. Deze worden allebei behandeld door de *voorzieningenrechter*. Het proces wordt vooral mondeling gevoerd, waarna soms nog diezelfde dag, maar in elk geval spoedig daarna uitspraak volgt. Deze uitspraak heeft altijd een *voorlopig karakter*. In civiele zaken kent deze procedure ook hoger beroep en beroep in cassatie. Er kan ook worden gekozen voor verder procederen via een *bodemprocedure*. Voor vorderingen die onder de bevoegdheid van de sector kanton vallen, kan op soortgelijke wijze een voorlopige voorziening worden gevraagd.

Kort geding

Strafprocesrecht

Het strafprocesrecht omvat de regels die in acht genomen moeten worden vanaf het constateren van een strafbaar feit tot en met de berechting daarvan. Het is voornamelijk geregeld in het Wetboek van Strafvordering (Sv). Een belangrijk uitgangspunt van het strafprocesrecht is opgenomen in art. 1 Sv: 'Strafvordering heeft alleen plaats op de wijze bij de wet voorzien.' Het strafprocesrecht geeft aan in welke gevallen iemand staande gehouden mag worden of aangehouden (gearresteerd) mag worden, maar ook hoelang een verdachte vervolgens voor verhoor op het politiebureau mag worden vastgehouden. Ook bepaalt het in welke gevallen de verdachte op bevel van de (hulp)officier van justitie in verzekering kan worden gesteld. Dat betekent dat de verdachte voor maximaal drie dagen op het politiebureau wordt vastgehouden. Als het vermoede misdrijf ernstig genoeg is, bij vluchtgevaar en/of vrees voor herhaling, kan de *rechter-commissaris* op vordering van de officier van justitie een bevel tot bewaring geven. De verdachte kan dan voor maximaal tien dagen in het *huis van bewaring* worden vastgezet.

Uitgangspunt strafprocesrecht

Bevel tot bewaring

De regels van het strafprocesrecht gaan ook over de berechting van de verdachte. De officier van justitie roept de verdachte bij dagvaarding op om op een bepaald tijdstip voor de rechtbank te verschijnen. Een strafzaak moet in eerste aanleg worden berecht door de rechtbank van het gebied waarin het strafbaar feit gepleegd is; overtredingen door de sector kanton, misdrijven door de sector strafrecht.

De dagvaarding bevat de zogenoemde *tenlastelegging*: hierin staat omschreven voor welk strafbaar feit, op welke datum en in welke plaats gepleegd, de verdachte terecht moet staan. Alleen hetgeen in de tenlastelegging omschreven staat, is voorwerp van berechting.

Tenlastelegging

Nadat de rechter de identiteit van de verdachte heeft geverifieerd en hem gewezen heeft op zijn recht om te zwijgen, leest de officier van justitie zijn tenlastelegging voor. De rechter of het rechterlijk college ondervraagt de verdachte en eventuele *getuigen en/of deskundigen*. Ook de officier van justitie en, indien ingeschakeld, de advocaat van de verdachte worden in de gelegenheid gesteld nadere vragen te stellen. Als sprake is van een ernstig (gewelds- of zeden)delict, kan over de gevolgen van het misdrijf ook het slachtoffer, c.q. een nabestaande worden gehoord. Deze kan daartoe zelf een verzoek indienen.

De officier van justitie houdt zijn requisitoir. Daarin draagt hij bewijzen aan om aan te tonen dat verdachte het feit, zoals hem ten laste gelegd, gepleegd heeft. Hij eist een straf van bepaalde hoogte en/of een maatregel en onderbouwt die eis. Mocht het onderzoek tijdens de terechtzitting daartoe aanlei-

Requisitoir

ding geven, dan eist hij vrijspraak. De advocaat (of verdachte zelf) reageert op het requisitoir. Verdachte krijgt, als hij dat wenst, het laatste woord. De rechter spreekt vonnis uit of bepaalt wanneer hij dat – uiterlijk veertien dagen na de zitting – zal doen. Na de uitspraak deelt de rechter aan veroordeelde mee binnen welke termijn hij desgewenst hoger beroep kan aantekenen.

De verdachte kan een advocaat machtigen namens hem op te treden, maar de rechter kan de persoonlijke verschijning van de verdachte gelasten. Er bestaat echter geen verplichting om zich door een advocaat te laten bijstaan (behalve bij cassatie). Zoals ook bij civiele procesvoering is het mogelijk om van het grondwettelijk vastgelegde recht op juridische bijstand – in bepaalde omstandigheden – tegen gereduceerd tarief of gratis gebruik te maken.

De kosten, die justitie voor opsporing en berechting van strafbare feiten maakt, komen voor rekening van de Staat.

Bestuursprocesrecht

In het bestuursprocesrecht is bepaald op welke wijze een burger kan opkomen tegen een besluit van een bestuursorgaan. De regels daarover zijn opgenomen in de hoofdstukken 6, 7 en 8 van de Algemene wet bestuursrecht (Awb). Er wordt een onderscheid gemaakt tussen:

- 1 bezwaar;
- 2 administratief beroep;
- 3 beroep.

Ad 1 Bezwaar

Bij een bezwaarprocedure wordt het bestuursorgaan dat een besluit heeft genomen (bijvoorbeeld een minister of een college van burgemeester en wethouders), gevraagd het besluit te heroverwegen. Indien een bestuursorgaan niet tijdig op een verzoek beslist, kan rechtsreeks beroep bij de bestuursrechter worden ingesteld (art. 8:55b Awb).

De bezwaarprocedure wordt gevoerd voordat een beroepsprocedure bij een bestuursrechter kan worden gestart. De hoofdregel is: eerst bezwaar, dan beroep (art. 7:1 Awb). In deze bepaling staan ook de uitzonderingen op deze hoofdregel opgesomd. In sommige gevallen kan de bezwaarprocedure worden overgeslagen (art. 7:1a Awb).

Als bezwaar wordt aangetekend moet het bestuursorgaan in de eerste plaats nagaan of het besluit in overeenstemming met het recht is genomen. Voor zover de wet daartoe de mogelijkheid biedt, dient het orgaan tevens te onderzoeken of op grond van een belangenafweging tot een ander besluit moet worden gekomen. Het orgaan moet zijn besluit dus volledig heroverwegen. Een belangrijk uitgangspunt daarbij is dat de indiener van het bezwaar er door de procedure niet op achteruit mag gaan (verbod van reformatio in peius). Voor de behandeling van een bezwaar is geen recht verschuldigd (art. 7:15, eerste lid, Awb).

Een bezwaarprocedure begint met het indienen van een bezwaarschrift. Dat moet bij het bestuursorgaan dat het besluit (waartegen het bezwaar zich richt) heeft genomen.

TUSSENVRAAG 1.24

Zoek in hoofdstuk 6 Awb op aan welke eisen een bezwaarschrift moet voldoen en wat het gevolg is als daaraan niet wordt voldaan.

Als een bezwaarschrift niet aan de eisen voldoet, moet de indiener ervan in de gelegenheid worden gesteld om het bezwaarschrift aan te vullen. Een bezwaarschrift moet binnen zes weken nadat een besluit bekend is gemaakt worden ingediend. Een te laat ingestuurd bezwaarschrift is niet-ontvankelijk tenzij redelijkerwijs niet kan worden geoordeeld dat de indiener in verzuim is geweest.

Termijn

Na het indienen van een bezwaarschrift volgt een hoorzitting. Soms kan van het horen worden afgezien (zie art. 7:3 Awb). Het bestuursorgaan beslist binnen zes weken of, indien een adviescommissie is ingesteld, binnen twaalf weken na afloop van de termijn voor het indienen van bezwaar (zie art. 7:10 Awb). Dit wordt een beslissing op bezwaar genoemd. Daarin kan het bezwaar niet-ontvankelijk, gegrond of ongegrond worden verklaard.

Hoorzitting

Beslissing op bezwaar

Ad 2 Administratief beroep

Bij administratief beroep neemt niet het bestuursorgaan dat het besluit heeft genomen een nieuw besluit, maar wordt dat gedaan door een ander (vaak een hoger) bestuursorgaan. Afdeling 7.3 van Hoofdstuk 7 van de Awb bevat bijzondere bepalingen over administratief beroep. De procedureregels over administratief beroep komen grotendeels overeen met de procedureregels die gelden voor bezwaar. Het aantal gevallen waarin nog administratief beroep openstaat, is zeer klein. In de meeste gevallen geldt de bezwaarprocedure.

Administratief beroep

Ad 3 Beroep

Zoals hiervoor beschreven kan in de regel pas na een bezwaarprocedure in beroep worden gegaan bij de bestuursrechter (artt. 7:1 en 8:1 Awb). Bestuursrechtspraak gebeurt in de meeste gevallen in twee instanties: in beroep en in hoger beroep. In subparagraaf 1.3.2 kwam al aan de orde dat in de meeste gevallen de (bestuursrechtelijke kamers van de) rechtbanken in eerste aanleg oordelen en, afhankelijk van het rechtsgebied, in hoger beroep de Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep, het College van Beroep voor het bedrijfsleven, of, als het gaat om belastinggeschillen, een gerechtshof met daarna nog de mogelijkheid van cassatieberoep bij de Hoge Raad.

Beroep kan in de regel worden ingesteld tegen een besluit van een bestuursorgaan (art. 8:1 Awb) en tegen handelingen die gelijkgesteld zijn aan besluiten van een bestuursorgaan (zie de artt. 1:3, 6:2, 8:1 Awb). Een beroep bij de rechtbank vangt aan met een beroepschrift. Het bestuursorgaan wordt gevraagd een verweerschrift in te dienen. De rechter bepaalt vervolgens het verloop van de procedure. Daarbij kunnen getuigen worden gehoord en deskundigen worden geraadpleegd. Partijen worden in beginsel uitgenodigd voor een zitting, waar zij hun standpunt mondeling uiteen kunnen zetten of kunnen toelichten. De bestuursrechter toetst alleen of het besluit waartegen beroep is ingesteld rechtmatig is genomen. Na sluiting van het onderzoek doet de rechter binnen zes weken uitspraak. De uitspraak kan luiden dat het beroep niet-ontvankelijk is of dat het beroep gegrond of ongegrond is. Als het beroep gegrond is kan de rechter het bestuursorgaan opdragen om een nieuw besluit te nemen, of kan de rechter zelf in de zaak voorzien. In dat geval komt de uitspraak van de rechter in de plaats van het vernietigde besluit. Indien een gebrek in een besluit inmiddels is hersteld, kan de rechter bepalen dat de rechtsgevolgen van het vernietigde besluit in stand blijven.

Beroepschrift

Rechtmatig

Samenvatting

Recht is niet eenvoudig te definiëren. In het spraakgebruik heeft het woord verschillende betekenissen. Zo kan iemand ergens recht op hebben (subjectief recht), maar wordt het woord ook gebruikt om het geheel van rechtsregels aan te duiden (objectief recht). De functie van het recht is om de maatschappij te ordenen en regels te stellen voor het geval er conflicten ontstaan tussen personen. Het recht kan op verschillende wijze worden ingedeeld. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen publiekrecht en privaatrecht, materieel recht en formeel recht, dwingend en regelend recht, en objectief en subjectief recht.

Binnen dit stelsel van recht heeft het gezondheidsrecht ook een plaats. Sinds de jaren zeventig van de vorige eeuw heeft het zich als een specialisatie in de rechtswetenschap ontwikkeld. Het samenbindende ervan is hierin gelegen, dat het gaat om rechtsregels die relevant zijn in de gezondheidszorg. Men noemt het – net als bijvoorbeeld jeugdrecht of bouwrecht – een horizontaal specialisme. Rond het thema gezondheidszorg beweegt het zich dwars door verschillende rechtsgebieden heen.

Het is van belang te weten welke regels op een bepaald moment in een bepaalde omgeving gelden. Mensen moeten weten waar ze aan toe zijn en waaraan ze zich moeten houden. Daarom moet duidelijk zijn uit welke ‘bronnen’ het recht voortkomt. Van oudsher worden de wet, het verdrag en de rechtspraak als bronnen van het recht aangeduid. Het is belangrijk te weten hoe een wet tot stand komt. Een wet is afkomstig van de regering en het parlement gezamenlijk, een AMvB van de regering alleen en een ministeriële regeling/verordening van één of meer afzonderlijke minister(s).

Grondrechten zijn fundamentele mensenrechten, ze vormen een belangrijk beginsel in het staatsbestel; ze zijn in de Grondwet vastgelegd. Ook in verdragen zijn mensenrechten vastgelegd. Er kan een onderscheid worden gemaakt tussen klassieke grondrechten en sociale grondrechten.

Geschillen over het recht kunnen aan een rechterlijke instantie worden voorgelegd. In Nederland kan dat, afhankelijk van de aard van het geschil, bij drie verschillende rechters – de civiele rechter, de strafrechter en de bestuursrechter – en in twee of drie instanties – rechtbank, gerechtshof, en Hoge Raad, of, als het om bestuursrecht gaat, rechtbank en daarna Afdeling bestuursrechtspraak van de Raad van State, de Centrale Raad van Beroep of het College van Beroep voor het bedrijfsleven.

Studie-eindvragen

-
- 1.1** Waarom wordt het gezondheidsrecht een horizontaal specialisme genoemd?
  - 1.2** Zoek art. 4 lid 1 Wet BIG op. Welk recht vloeit uit deze bepaling voort voor degene die in een register staat ingeschreven? Is dit recht in subjectieve zin of recht in objectieve zin?
  - 1.3** Zoek minimaal drie wetten op die tot het gezondheidsrecht behoren en geef kort aan wat ze regelen.
  - 1.4** Noem drie rechtsbronnen en beschrijf hoe deze bronnen van recht tot stand komen.
  - 1.5** Waarom bestaat de geneeskundige behandelingsovereenkomst uit dwingend recht?
  - 1.6** Waarom verschilt het burgerlijk procesrecht van het strafprocesrecht?
  - 1.7** Lees art. 36a lid 6 Wet BIG. Wat is het doel van deze bepaling? Hoe wordt de procedure die in dat lid wordt beschreven ook wel genoemd?
  - 1.8** Zoek op internet wat 'trias politica' inhoudt, door wie het bedacht is en in welk boek het beschreven is.
  - 1.9** Noem twee bronnen van grondrechten of mensenrechten.
  - 1.10** Noem drie grondrechten die van belang zijn voor de Nederlandse gezondheidszorg.
  - 1.11** Leg uit wat het recht op gezondheidszorg inhoudt.
-